

קול צופיד

מִרְוֹן הָרֶאֶשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



יושב - תשנ"ח - מאת מִרְוֹן הָרֶאֶשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



השיעור לעילוי נשמת :

מִרְוֹן הָרֶאֶשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



פרשת השבוע : וישב

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשנ"ח.

הלכות חנוכה חלק ב'

יוסף נולד לעת זקנתו של אביו

בפרשתנו כתוב (בראשית ל"ז ג) 'וַיִּשְׁרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי בֶן זָקִינִים הוּא לֹו וַעֲשֶׂה לֹו כְּתֻבָּת פָּסִים'. רש"י מבאר מה שכתוב בן זקנים "בן זקנים - שנולד לו לעת זקנתו". רש"י בא לאפוקי שלא תאמר שהכוונה כאן היא שיוסף הוא הזקן, אלא הוא בן שנולד לעת זקנתו של אביו. שמה תאמר, שהרי בנימין נולד אחרי יוסף, וממילא לא היה בן זקנים ליעקב, אין זה קשה, שהפשוט הוא שיוסף באמת נולד בעת זקנתו המופלגת של יעקב ומשום כך ראוי לקוראו בן זקנים - וכשנולד בנימין, היה יעקב אבינו עוד יותר זקן.

יניק וחכים היה

עוד פירוש מביא רש"י לבאר מה שכתוב 'בן זקנים' וז"ל "וואונקלוס תרגם בר חכים הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו". והדברים יובנו על פי הגמ' (קידושין ל"ב ע"ב) שדורשת את הפסוק 'מפני שיבה תקום והדרת פני זקן', שאין המדובר בזקן בשנים אלא אפילו במי שקנה חכמה - וז"ל הגמ' "רבי יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא מי שקנה חכמה", וכמו שמבאר שם רש"י וז"ל "ולשון נוסריקון דבר הכתוב", והכוונה לנוטריקון של זק"ן זיה "ק"נה חכמה. גם תוסי' שם ביארו כדברים האלה וז"ל "וה"ק מפני שיבה תקום והדרת - תקום והדרת פני זקן שקנה חכמה. ש"מ אפי' יניק וחכים". גם הרא"ש שם כותב בפירוש וז"ל "ורבי יוסי הגלילי דריש זקן זה קנה חכמה". ראה יעקב אבינו שאת כל תורתו שלמד עד גיל 77, שכן למד אצל יצחק אביו עד גיל 63, ואחר כך נטמן בבית שם ועבר 14 שנה, ואת כל זה קלט יוסף בנו הצדיק והחכם והנבון למרות שהיה רק בן 17 שנה, משום כך אהב אותו באופן מיוחד נוכח כשרונותיו המופלגים והברוכים.

בר מזלו של יוסף כשלו

פירוש שלישי מביא רש"י לבאר מהו בן זקנים, וז"ל "דבר אחר שהיה זיו איקונין שלו דומה לו". וצריך להבין, וכי זה מה שהיה מעניין את יעקב אבינו אם הוא דומה לו או לאמו כמו שמצויים דברים קטנוניים אלו אצל פשוטי העם? אלא, הביאור הוא כמו שחז"ל אומרים שהיה יוסף בר מזלו של יעקב, ומשום כך היה קשור אליו יותר.

תוספת בכל יום בלימוד ובקיום מצוות

המפרשים ביארו את ענין אהבתו של יוסף ושל הזקנים בדרך אחרת. הם התקשו מדוע בתחילת הפרשה שניתה התורה את שמו של יעקב מיעקב לישראל בסמיכות - הנה בתחילת הפרשה כתוב (שם א-ג) 'וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּאָרְצָה מְגוּרֵי אֲבִיו בְּאָרְצָה כְּנָעַן. אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שָׁבַע עָשָׂרָה שָׁנָה וכו'; הרי שהכתוב קורא לו יעקב, ומיד בסמוך לזה התורה משנה וכותבת 'וַיִּשְׁרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף'! על זה אומרים שאין הדברים כפשוטם, אלא יש כאן רמז לעם ישראל ולדרך גישתם לתורה ולמצוות. יש אדם שמביט על עצמו ועל דרך יומו עם התורה, ורואה שהוא מתפלל שלש תפילות כסדרן, גם קובע פה ושם עתים לתורה, ומרגיש טוב ושקט עם זה, וכי הוא ממלא את תפקידו בעולמו - שידע לו שאין זאת אלא עצת היצר ולמעשה אין הדבר כן, אלא צריך להאדם לשאוף ולדאוג להוסיף כל יום יותר מאמש, אם הורגל ללמוד הלכה אחת, ידאג ללמוד שתי הלכות, קיים מצוה אחת ידאג לקיים שתיים ובשלמות, דאג לשים לב לברכה אחת בתפלה ידאג לשים לב ולכוין בעוד ברכות, וכן על זה הדרך. דרך זו מלמדת אותנו התורה, שכתוב

וישראל' אהב את יוסף מכל בניו, רמז לעם ישראל שצריכים לאהוב את "יוסף" הכוונה ליתוספת' שמוסיפים על עצמם בכל יום בכל מה שקשור לתורה למצוות ולמעשים טובים, ושיהיה אצלם אהוב וידאג להוסיף על עצמם כל יום ויום אם בתוספת לימוד בעוד הלכות, ובעוד מצוה שישתדלו לקיים בשלמות, וכן הלאה. ולמה צריך כל כך לדאוג לתוספות אלו? כי בן זקנים הוא לו', רמז לכך שדברי התורה הם שיישאר לאדם עדי זקנה וגם שיבה, וכמו שהגמ' אומרת (שבת קנ"ב ע"א) "תניא, רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר תלמידי חכמים, כל זמן שמזקינין - חכמה נתוספת בהם, שנאמר ביששים חכמה וארך ימים תבונה ועמי הארץ, כל זמן שמזקינין - טפשות נתוספת בהן, שנאמר מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח". גם במשנה מובאים דברים אלו (שלהי קינים) "רבי שמעון בן עקשיא אומר זקני עם הארץ כל זמן שמזקינין דעתן מיטרפת עליהן שנאמר מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח אבל זקני תורה אינן כן אלא כל זמן שמזקינין דעתן מתישבת עליהן שנאמר ביששים חכמה ואורך ימים תבונה". הרי לך עצה בדוקה שאם אדם רוצה לזכות לתוספת דעה ולחכמה 'בריא' גם בעת זקנתו, צריך משום כך לדאוג למתכון הנכון והמתאים, והוא להרבות בתורה ובמצוות, ואז יתקיים בו ביששים חכמה.

דברי תורה מתוקים מידי

כתוב גם באותו ענין (תהלים י"ט י"א) "הַנְּחֻמִּים מִזֶּהָב וּמִפָּזָר רֶב וּמִתְּנוּקִים מִדְּבַשׁ וְנִנְתָּ צוּפִים". ביאור הפסוק כפשוטו הוא שכל אדם יש לו נטיה לאהוב זהב ופז ולהשיג עוד כסף, אלא שעד שזוכה לטעום את הטעם של הכסף הזה, יש כברת דרך לפניו, ואין הוא זוכה בהם מייד. אבל בדברי התורה לא כן הדבר, אלא מייד שמתיישב ורוצה לטעום את טעמם של דברי התורה, מרגיש במתיקות שלה איד שהיא יותר מתוקה מהדבש ומונפת צופים. ואף על פי שפעמים אדם מתחיל ללמוד תורה ומרגיש בקושי עצום, אבל עם התרגול לדבר מרגיש שאין הוא יכול להתנתק ממנה כלל ואין דבר שישווה לה בעולם.

הלכות חנוכה

הגמ' בהלכות חנוכה אומרת (שבת כ"א ע"ב) "תנו רבנן, מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין - נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין - בית שמאי אומרים, יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך; ובית הלל אומרים, יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך". ביאור הדברים הוא שיש מחלוקת בין בית שמאי לבין בית הלל האם סדר הדלקת נרות חנוכה הוא באופן שמוסיפים והולכים, כלומר שבליל ראשון ידליק נר אחד ובליל שני ידליק שניים וכן הלאה עד שבליל שמיני ידליק שמנה נרות, ולדעת בית שמאי פוחת והולך, כלומר שמתחיל את חנוכה בלילה הראשון עם שמנה נרות, ובליל שני פוחת אחד ומדליק רק שבעה נרות ובליל שלישי רק ששה וכן הלאה שפוחת אחד בכל יום, עד שבליל שמיני של חנוכה אינו מדליק אלא אחד.

א. הגמ' מביאה טעמים לבי"ש ולב"ה. יש שתי דעות בגמ' מהי סברתו של בי"ש ומהי סברתו של ב"ה. בתחילה מביאה מחלוקת בין רבי יוסי לרבי יוסי (שם) "אמר עולא, פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא.

ב1: חד אמר, טעמא דבית שמאי - כנגד ימים הנכנסין, וטעמא דבית הלל - כנגד ימים היוצאין". כלומר, שלבית הלל, אם הדליק בלילה הראשון נר אחד, הרי שיצא לילה אחד. בלילה שני מדליק נר שני, הרי שיצאו שתי לילות; ובית הלל סוברים שצריכים להדליק כנגד ימים יוצאים. אבל בית הלל אומרים שכשמדליק שמנה נרות הרי כל שמונת הלילות כלולים מיד בלילה הראשון, וכשמדליק שבעה נרות הרי שנפחת לילה אחד מהמכלול, וכשמדליק ששה נרות שוב נפחת עוד יום; בית שמאי סוברים שצריכים להדליק כנגד ימים יוצאים.

ב2: "וחיד אמר: טעמא דבית שמאי - כנגד פרי החג, וטעמא דבית הלל - דמעלין בקדש ואין מורידין. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שני זקנים היו בצידן, אחד עשה כבית שמאי ואחד עשה כדברי בית הלל, זה



קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



יושב - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



הבית יוסף. השאלה האם כשבאו להדליק את המנורה בשמן שהיה באותו הפך החתום בחומתו של כל הן גדול, חלקו את כמות השמן לשמונה ימים (בידוע שרק אחרי שמונה ימים יביאו שמן טהור חדש) וכל יום ויום היו מוסיפים והולכים, כך שהנס היה ניכר כבר ביום הראשון שהיה בו בס"ה כמות של שמינית ואעפ"כ הספיק לדלוק כל היום - או שמא שמו את כל הכמות בבת אחד ביום הראשון והשמן היה פוחת והולך מאליה בקצב הרבה יותר איטי מדרך הטבע, וביום הראשון לא נאכל אלא שמינית כך שכבר ביום הראשון היה גם כן ניכר הנס. על שני היבטים אלו התווכחו בית שמאי ובית הלל: בית שמאי למדו שנתנו ביום הראשון את כל הכמות של השמן, ופחת והלך כל יום ויום, ומשום כך סדר הדלקת הנר בחנוכה הוא שפוחתים והולכים בהדלקת הנרות לסמל את הנס שנעשה באותה דרך. לעומתם ב"ה לומדים שנתנו ביום הראשון רק שמינית מכמות השמן והוסיפו והלכו מדי יום, על כן גם בחנוכה התקנה היתה מעין המאורע ומוסיפים והולכים כל יום נר נוסף. שני תירוצים אלו כתבם הבית יוסף וזה לשונו: (שם) "וי"ל שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה. אי נמי שבלי לראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה".

ברכה על הדלקה בבהכ"ס למרות שזה מנהג (בגלל פרסום הנס)
מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי (אור"ח תרע"א ס"ז) "ומדליקין ומברכין בבית הכנסת משום פרסומי ניסא". רבים מקשים על מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי כיצד כותב שיש להדליק בבית הכנסת עם ברכה, והוא הדלקה בבית הכנסת אינה אלא מנהג, וכבר מצאנו מחלוקות רבות וספקות האם מברכים על מנהגים, כמו למשל בעניין ההלל שיש בזה ספקות רבות האם מברכים עליו או לא, וזה לשון הרמב"ם: (הלכות חנוכה פ"ג ה"ז) "אבל בראשי חודשים קריאת ההלל מנהג ואינה מצוה, ומנהג זה בצבור לפיכך קוראין בדילוג, ואין מברכין עליו שאין מברכין על המנהג" עכ"ל. ומשום כך, יש כמה קהלות של ספרדים בחוץ לארץ שאומרים הלל עם ברכה, ומברכים לקרוא את ההלל, ויש גם חלק מקהלות האשכנזים שמברכים לקרוא את ההלל; דעת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי היא כדעת הרמב"ם שעל הלל מדולג לא מברכים כלל, וכך נהגו בכל קהלות הספרדים בארץ ישראל. על כל פנים קשה, מדוע מברכים בכלל על הדלקת הנרות של בית הכנסת שאינה אלא מנהג גרידא? מלשון מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי שהוקשה לו דבר זה והוא תירץ קושיה זו, שכן הוא אומר ומדגיש שמדליקים משום פרסומי ניסא! כלומר, שאמנם זה מנהג, ולמרות הכל מברכים עליו משום שיש בו דבר מיוחד שבגללו עשו את התקנה, והוא שיש בזה פרסום הנס שעשה לנו הקב"ה ועל כן מברכים על עצם פרסום הנס.

סדר ההדלקה בבית הכנסת

- א. יש מחלוקת בפוסקים באיזה צורה מדליקים בבית הכנסת, וכיצד מעמידים את החנוכה. מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי (תרע"א ס"ז) "ובבה"כ מניחו בכותל דרום". טעמו של מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי הוא שיש להדליק את החנוכה בבית הכנסת שהוא מקדש מעט באותה צורה שהדליקו בבית המקדש, שכן עצם ההדלקה היא זכר למה שהדליקו את המנורה בבית המקדש.
- ב. בעניין ההדלקה של המנורה בבית המקדש, יש מחלוקת בין הרמב"ם לבין הראב"ד, כיצד עמדה מנורת בית המקדש ולאן היו פניו של הכהן בשעת ההדלקה. הרמב"ם והסמ"ג אומרים שבבית המקדש המנורה היתה מונחת בדרום, ועמדה באופן שהיו הנרות בין דרום לצפון כך שכשהיו מדליקים, היו מדליקים בין צפון לדרום. הראב"ד חולק ואומר שבבית המקדש אמנם המנורה היתה מונחת בדרום, אלא שהיתה מונחת מעט באלכסון בין מזרח למערב, ולא בקו ישר צפון-דרום ממש, כך שכשהיו מדליקים את הנרות, היו מדליקים אותם בין מזרח למערב, (או בין מערב למזרח כדלקמן). וז"ל הרמב"ם: (הלכות בית הבחירה פ"ג ה"יב) "וכן שאר כל הכלים שבמקדש אורכן לאורכו של בית ורחבן לרוחב הבית חוץ מן הארון שהיה אורכו לרוחב הבית, וכן נרות המנורה כנגד רוחב הבית בין הצפון ובין הדרום". הראב"ד חולק (שם) וכותב: "א"א זהו מחלוקת התנאים

נותן טעם לדבריו - כנגד פרי החג, וזה נותן טעם לדבריו - דמעיין בקדש ואין מורידין". ומבאר רש"י על מה שהגמ' אומרת בדברי ב"ה מעלין בקדש ואין מורידין: "פרי החג - מתמעטים והולכים, בקרבנות דפרשת פנחס". כלומר, שמחלוקתם האם מדמים את סדר הדלקת נרות חנוכה לקרבנות של חג סוכות. לדעת בית שמאי מדמים את דבר ההדלקה לסדר הקרבת קרבנות החג, שסדר הקרבתם הוא שפוחת והולך - ביום הראשון מקריבים שלושה עשר פרים וביום השני שנים עשר פרים וכו' - כך בהדלקת נרות חנוכה סדר הדלקתם הוא שפוחת כל יום מאמש, שביום הראשון מדליקים שמונה נרות, וביום השנה שבעה נרות ופוחת והולך עד שביום השמיני ידליק נר אחד בלבד. ולדעת בית הלל, מעלים בקודש ולא מורידים, ואם כן בקרבנות החג חידוש הוא של התורה ואין ללמוד ממנו לעניינים אחרים ולפחות בהדלקת נרות חנוכה.

ב. הוסיף רש"י וכתב "מעלין בקדש ואין מורידין" - מקרא ילפינן לה, במנחות בפרק שתי הלחם (צ"ט ע"א). כלומר, שיש פסוק מיוחד שלומדים ממנו שמעלים בקודש ואין מורידים, וצריך לנהוג בכל דבר בדרך הזו. וידוע שהלכה כב"ה, וכמו שדרשו דורשי רשומות שחנוכה"ה הוא ראשי תבות של ח' נירות ו'הלכה כ'בית ה'לל.

ב"ש לעומת ב"ה כזהב לעומת הכסף

בעל ה'בן איש חי' בספרו בן יהודה כותב שיש הבדל במהותם של בית שמאי ושל בית הלל שלפי בית שמאי פוחתים והולכים ואילו לבית הלל מוסיפים והולכים. הן ידוע שההבדל שבין בית שמאי לבין בית הלל [באופן כללי] הוא, שבית שמאי הם רמז וסמל של מדת הדין ומדת הגבורה, ובית הלל מסמלים את מדת הרחמים והחסד. באותו הבדל נבדל גם הזהב מהכסף, שהזהב הוא סמל של מדת הדין, והכסף מסמל את מדת הרחמים. במלה זה"ב רואים תכונה של פוחת והולך, לפי שהמלה זה"ב כתובה בתחילה באות ז' ואחר כך באות ה' שפוחתה ממנה במספרה, ואחר כך באות ב' שפוחתה אף מה-ה', הרי לך שהזהב שהוא מדת הדין כתוב בצורה של פוחת והולך, כך בית שמאי שהם מדת הדין, מרמזים לכך שלשיתם פוחתים והולכים. לעומת זה המלה כס"ף כתובה בסדר נומרי עולה, שהאות כ' פחותה מהאות סמ"ד, והאות פ' יותר משתייהם, הרי לך שהכסף שהוא מדת הרחמים רמז לתכונה של מוסיף והולך כמו האיות של המלה עצמה.

מפלת היוונים או התגברות החשמונאים

עוד ביאור ניתן לבאר ביסוד המחלוקת שבין ב"ש לבין ב"ה, והוא בהדגשת הנס והשמחה הנובעת בעקבותיו, שכן ניתן להסתכל על זה משני נקודות שונות. בית שמאי מסתכלים על כך שמהות השמחה, המעלה והחשיבות של חנוכה היא שמעטים נצחו את היוונים, באשר אלו נכשלו בחסדי ה' במזימתם וברחו, ובאו ישראל וטיהרו את בית המקדש. כשהגויים נופלים, יש התמעטות בכחם ובעוצמתם, וזו המהות של פוחתים והולכים, שמתמעטים ונפחתים, כן יאבדו כל אויביהם. לפי זה, אומרים ב"ש שצריך לסמל בהדלקת הנרות את מהות השמחה שלנו, והיא מפלתם של הגויים, על כן פוחתים והולכים בהדלקת הנרות. בית הלל לעומתם מבינים שמהות השמחה בחנוכה לא התבטאה במפלתם של היוונים, אלא בהתגברותם ונצחונם של החשמונאים. אשר על כן, הדגש בהדלקת הנרות ופרסום הנס - לדעת בית הלל - צריך להיות על עיקרו של הנס, והוא ההתגברות ותוספת הכח של החשמונאים, והקידוש ה' שנעשה אז בעולם לאגן ערוך, על כן מוסיפים והולכים בהדלקת הנרות של חנוכה, על המשקל של מעלים בקודש.

השמן שבפך ניתן במנורה בבת אחת או בשמונה חלקים

ידועה ומפורסמת קושייתו של מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי שיש שמונה ימי חנוכה ולא שבעה בלבד, והוא מצא פך אחד של שמן שהיה מספיק ליום אחד, נמצא שביום הראשון לא היה ניכר הנס כלל! וזה לשון הבית יוסף: (סי' תר"ע ד"ה מאי חנוכה) "ואיכא למידק למה קבעו שמנה ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות" ע"כ; ותיצרו עליה תירוצים רבים. יש הרוצים לומר שבמחלוקת בית שמאי ובית הלל יש מקום לתרץ את קושייתו של מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי



קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוֹבֵל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



יושב - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



לא בירך שהחיינו בלילה ראשון, יברך כשיזכור

מִן בְּשׁוּעָה פּוֹתַח אֶת הַלְכוֹת הַהִדְלָקָה בְּסֵדֶר הַבְּרֻכּוֹת, וְזוּ"ל: (סי' תרע"א ס"א והלאה) "הַמְּדַלֵּק בְּלֵיל רֵאשׁוֹן מִבֶּרֶךְ שְׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת: לַהֲדַלֵּק נֵר חֲנוּכָה, וְשַׁעֲשֵׂה נְסִים, וְשִׁחְיִינוּ; (עֵינִי בִּא"ח שֶׁנֶּתַן לֹא סִמֵּן יַעֲשֶׂה לָךְ שֶׁרָץ [מִלְשׁוֹן שֶׁרָפָה כִּנְגַד בְּרֻכַּת לַהֲדַלֵּק] וְשִׁים אוֹתוֹ עַל נֵס [בְּרֻכַּת שִׁחְיִינוּ] וְהִיָּה כֹל רֹאאוֹ וְחִי [שִׁחְיִינוּ]!" וְאִם לֹא בִּירַךְ זֶמֶן בְּלֵיל רֵאשׁוֹן, מִבֶּרֶךְ בְּלֵיל שֵׁנִי אוֹ כְּשִׁזְכוֹר. הֵנָּה מִן מַחֲדָשׁ לִנוּ דִּין בְּבִרְכַּת שִׁחְיִינוּ עַל הַהִדְלָקָה נֵרוֹת חֲנוּכָה, וְשִׁאֵין בְּשֹׂאֵר מִצְוֹת שְׁבִתוֹרָה, וְהוּא, שְׁבִמִידָה וְשִׁכַּח לְבֶרֶךְ שִׁחְיִינוּ בְּלֵילָה הָרֵאשׁוֹן, יוֹכֵל לַחֲזוֹר וּלְבֶרֶךְ בְּלֵילָה שֵׁנִי וְהִלָּא, אוֹ כְּשִׁזְכוֹר. וְצִרִיךְ לְבַאֵר מֵהוּ שְׂאוֹמֵר 'אוֹ כְּשִׁזְכוֹר', בִּאֲזִיָּה אֹפֵן מְדַבֵּר מִן שְׂמִדּוֹב.

מדוע מברכים על הנס כל לילה ולא שהחיינו (שהרי נתחדש הנס מדי לילה)

הַגַּם" אֹמֶרֶת שֶׁבְּלֵילָה רֵאשׁוֹנָה מִבֶּרֶךְ שְׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת, וּבְלֵילָה שֵׁנִי מִמַּעַט, וְהַכּוֹנָה שְׂמוּרִיד בְּרַכָּה אֶחָד מִתּוֹךְ שְׁלוֹשֶׁת הַבְּרֻכּוֹת שֶׁבִּירַךְ אִמְשׁ. וְזוּ"ל הַגַּם" (שְׁבֵת כ"ג ע"א) "אִמְרוּ רַב חֵיִי אֲשֵׁי אִמְרוּ רַב, הַמְּדַלֵּק נֵר שֶׁל חֲנוּכָה צִרִיךְ לְבֶרֶךְ. וְרַב יְרֵמִיָּה אִמְרוּ, הִרְאָה נֵר שֶׁל חֲנוּכָה צִרִיךְ לְבֶרֶךְ. אִמְרוּ רַב יְהוּדָה, יוֹם רֵאשׁוֹן - הִרְאָה מִבֶּרֶךְ שְׁתֵּים, וּמְדַלֵּק מִבֶּרֶךְ שֶׁלֹּשׁ; מִכָּאֵן וְאֵילֶךְ - מְדַלֵּק מִבֶּרֶךְ שְׁתֵּים, וְהִרְאָה מִבֶּרֶךְ אֶחָד". כְּלוּמֹר, שֶׁמִּהְיָ אֵנוּ לְמַדִּים שְׁבִיּוֹם הָרֵאשׁוֹן יֵשׁ לְבֶרֶךְ שְׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת, וּמֵהֵיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִלָּא מִבֶּרֶךְ רַק בְּרַכָּה אֶחָד. וְעַל זֶה הַגַּם" שׂוֹאֵלֶת "מֵאִי מִמַּעַט, מִמַּעַט זֶמֶן". כְּלוּמֹר, שֶׁמִּבְּרִכִּים רַק שְׁתֵּי בְּרֻכּוֹת, בְּרֻכַּת לַהֲדַלֵּק וּבְרֻכַּת שַׁעֲשֵׂה נְסִים, אֲבָל לֹא מִבְּרִכִּים בְּרֻכַּת שִׁחְיִינוּ. וְעַדִּין שׂוֹאֵלֶת הַגַּם", מִדּוּעַ מוֹרִידִים אֶת בְּרֻכַּת שִׁחְיִינוּ, אֲלֵא "וְנִימַעֲטֵנוּ נֵס - נֵס כֹּל יוֹמִי אֵיתִיָּה". וּמִפְּרָשׁ רִשְׁיִי מֵהַכּוֹנָה שֶׁהֵנָּה הִיָּה כֹּל יוֹמִיָּה וְזוּ"ל: "כֹּל יוֹמִי אֵיתִיָּה - שֶׁהִרִי כֹל שְׁמֵנָה הַדְּלִיקוּ מִן הַפֶּךְ, אֲבָל זֶמֶן מִשְׁהִיָּעֵנוּ לְהַתְחַלֵּת זֶמֶן הַגִּיעֵנוּ". לְרִשְׁיִי הוֹקְשָׁה דְּבַר, וּמִיִּשְׁבַּח זֹאת בְּדַבְּרִיו. לִשְׁם כֵּךְ צִרִיכִים לְרַאוֹת אֶת הַט"ז שֶׁמִּבְּאֵר אֶת דְּבָרֵי רִשְׁיִי. הַט"ז כּוֹתֵב "פִּירוּשׁ דְּבָרֵינוּ שְׁלַעֲנִין זֶמֶן אֲנַחְנוּ מִבְּרִכִּים לוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁנֶּתַן לִנוּ חַיּוֹת עַד הַזֶּמֶן הַזֶּה שֶׁנַּעֲשֶׂה לִנוּ הֵנָּה, וְהֵיָּינוּ שֶׁנֶּתַן לִנוּ חַיּוֹת שֶׁנָּה תִּמְיָמָה... אֲבָל מִיּוֹם לִיּוֹם, עַל אֵף שֶׁנִּתְּנוּסָף בּוֹ נֵס, אֵין שִׁיךְ לְבֶרֶךְ עַל נִתְּנוּסָף חַיּוֹת עַל יוֹם נוֹסָף, אֲלֵא דִּי בְּהַתְחַלֵּת זֶמֶן". לְט"ז הוֹקְשָׁה עַל הַגַּם" שְׂאוֹמֶרֶת שֶׁכֹּל לֵילָה מִבְּרִכִּים שַׁעֲשֵׂה נְסִים, וְקִשָּׁה לִמָּה לְבֶרֶךְ עַל הֵנָּה כֹּל לֵילָה, שְׂמֵא תִּאֲמַר בְּגִלְל שֶׁנַּעֲשֶׂה כֹּל לֵילָה נֵס נוֹסָף, אִם כֵּן מִדּוּעַ לֹא מִבְּרִכִּים גַּם שִׁחְיִינוּ בְּכֹל לֵילָה, עַל הֵנָּה הַחֲדָשׁ וְהַנּוֹסָף שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּכֹל לֵילָה? אֲלֵא, אֹמֵר הַט"ז שֶׁנִּתְּנוּסָף בּוֹ נֵס וּמִשּׁוֹם כֵּךְ מִבְּרִכִּים עַל הֵנָּה, אֲבָל שִׁחְיִינוּ אֵין שִׁיךְ לְבֶרֶךְ עַל נֵס שֶׁהִתּוֹשׁ שְׁלוֹ הִיָּה שֶׁל יוֹם אֶחָד, כִּגוֹן מֵהֵיּוֹם לְמַחֲרָ, אֲלֵא מִבְּרִכִּים עַל נֵס שֶׁנַּעֲשֶׂה פֶּעַם אֶחָד לְכָל הַשָּׁנָה; אֲבָל עַל הֵנָּה מִבְּרִכִּים לְפִי שֶׁנַּעֲשֶׂה הֵנָּה מַחֲדָשׁ בְּכֹל לֵילָה וְלֵילָה.

ההבדל שבין חנוכה לשאר מצוות בנוגע לברכת שהחיינו

א. יֵשׁ בְּהַקְדָּמָה זֹאת לְהַבִּין מֵהַ שֶׁפִּסְקוֹ הֵיבן אִישׁ חִי וְרַעְק"א, (בִּאֲוֹתוֹ עֵנִין יֵשׁ [לְכַאוֹרָה] סְתִירָה דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה), בְּעֵינֵינוּ אֵין הַדְּלִיק בְּלֵילָה הָרֵאשׁוֹן וְלֹא בִּירַךְ שִׁחְיִינוּ. מִן כּוֹתֵב "וְאִם לֹא בִּירַךְ זֶמֶן בְּלֵיל רֵאשׁוֹן מִבֶּרֶךְ בְּלֵיל שֵׁנִי אוֹ כְּשִׁזְכוֹר". וְכּוֹתֵב עַל זֶה הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה: (שֵׁם סֵק"ב) אוֹ כְּשִׁזְכוֹר - ר"ל כְּשִׁזְכוֹר בְּשֹׂאֵר הַלִּילוֹת בְּשַׁעֲשֵׂה הַהִדְלָקָה [לְבּוֹשׁ] וְאִם נֹזֵכַר אַחֵר הַהִדְלָקָה אֵינוֹ מִבֶּרֶךְ בְּלֵילָה זֹאת עוֹד; הֵנָּה לְדַעַת הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה, אִם לֹא נֹזֵכַר מִמֶּשׁ בְּשַׁעֲשֵׂה הַהִדְלָקָה, אִפְּלוֹ אִם נֹזֵכַר אַחֲרֵי שֶׁגִּמַּר לַהֲדַלֵּק וּלְבֶרֶךְ אֶת שְׁתֵּי הַבְּרֻכּוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת, אֲבָל הוּא עַדִּין עֶסֶק בְּמִצְוָה, [כִּגוֹן שְׁעוּדָה עוֹמֵד לִיד הַחֲנוּכָּה וְאוֹמֵר מִזְמוּרִים וּפְיוּטִים הַקְּשׁוּרִים לַהֲדַלֵּק], הַפְּסִידָה אֶת בְּרֻכַּת שִׁחְיִינוּ, וְלֹא יוֹכֵל לְבֶרֶךְ בְּלֵילָה זֶה שׁוֹב. מִן בַּעַל הֵיבן אִישׁ חִי חוֹלֵק עֲלָיו וְכּוֹתֵב שֶׁאִם לֹא בִּירַךְ שִׁחְיִינוּ וְנֹזֵכַר כֶּשֶׁהוּא עַדִּין לֹא גִמַּר לַהֲדַלֵּק, לְמַשֵּׁל בְּלֵילָה הַשֵּׁנִי אוֹ הַשְּׁלִישִׁי, בְּזֶמֶן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עוֹד נֵר אוֹ שְׁנֵיִם לַהֲדַלֵּק, יוֹכֵל לְבֶרֶךְ עַדִּין שֶׁכֵּן זֶה נִחְשָׁב שֶׁהוּא עַדִּין לֹא סִיֵּים אֶת הַהִדְלָקָה שֶׁל אוֹתוֹ הַלִּילָה. אֲמָנָה לְעֵינֵינוּ שִׁחְיִינוּ גַּם הֵבן אִישׁ חִי וְרַעְק"א מוֹדִים שֶׁאִם גִּמַּר לַהֲדַלֵּק אֶת כֹּל הַנְּרוֹת לֹא יוֹכֵל לְבֶרֶךְ שִׁחְיִינוּ, אֲבָל אֶת בְּרֻכַּת עַל הַנְּסִים הוּא יוֹכֵל לְבֶרֶךְ כִּי זֶה לֹא גִרַע מִדֵּין רֹאֵה אֶת הַנְּרוֹת שֶׁמִּבְּרַךְ אֶת עַל הַנְּסִים.

וְסִדֵּר הַתְּמִיד אֵינוֹ כֵּן שֶׁהִרִי שְׁנֵינוּ מִצָּא שְׁתֵּי נְרוֹת מִזְרָחִיּוֹת דּוֹלֵקִים וְזֶהוּ לְעֵינֵינוּ מִזְרָח וּמַעֲרָב מוֹנִיחִים" עכ"ל. מִקּוֹר הַמַּחֲלּוֹקֶת הִיא מִגַּמִּי (מִנְחוֹת צ"ח ע"ב) שֶׁמִּבְּיָאָה מַחֲלּוֹקֶת תְּנָאִים בְּעֵינֵינוּ זֶה וְזוּ"ל הַגַּם": "תֵּנוּ רַבֵּן, מִזְרָח וּמַעֲרָב הֵיוּ מוֹנִיחִין, דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, צָפוֹן וּדְרוֹם. מִי"ט דְּרַבִּי, גִּמַּר מִמְּנוּרָה, מֵהַ מְנוּרָה מִזְרָח וּמַעֲרָב, אֵף הֵנִי נִמִּי מִזְרָח וּמַעֲרָב. וּמְנוּרָה גּוֹפָה מְנִלָּה, מִדְּכַתִּיב בְּנֵר מַעֲרָבִי יַעֲרוֹךְ אוֹתוֹ [אַהֲרֹן גּוֹי] לְפָנָי ה', וְכו'. וְרִי אֶלְעָזָר בְּרִי שְׁמַעוֹן מֵאִי טַעְמָא, גִּמַּר מֵאֲרוֹן וְכו'. וְרִי אֶלְעָזָר בְּרִי שְׁמַעוֹן לִיגְמוֹר מִמְּנוּרָה, אִמְרוּ לָךְ, מְנוּרָה גּוֹפָה צָפוֹן וּדְרוֹם הוּא מְנַחָה".

ג. מִן פֶּסֶק כְּדַעַת הַרְמְב"ם, שֶׁבִּבְתֵּי הַמִּקְדָּשׁ עֲמַדָה הַמְּנוּרָה בְּדְרוֹם, מִמִּילָא גַם בְּהִדְלָקָה שֶׁל בֵּית הַכִּנְסֶת יֵשׁ לְהַנִּיחַ אֶת הַחֲנוּכָּה בְּדְרוֹם בְּאוֹפֵן שֶׁשְׂמִדְמִלֵּק אֶת הַנְּרוֹת יִדְלִיק בֵּין דְרוֹם לְצָפוֹן מִמֶּשׁ. אֲבָל הַרְמְב"ם חוֹלֵק עֲלָיו וְפוֹסֵק כְּדַעַת הָרַבֵּא"ד בְּמְנוּרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּמִמִּילָא גַם בְּבֵית הַכִּנְסֶת מִשְׁתַּנָּה הַדִּין, וְעַל זֶה כּוֹתֵב הַרְמְב"ם שֶׁבְּבִהַכְנִי"ס מְדַלֵּקִים וּמִסְדֵּרִין בֵּין מִזְרָח לְמַעֲרָב, וְזוּ"ל: (שֵׁם) "אוֹ בְּדְרוֹם הַמְּנוּרָה, וּמִסְדֵּרִין מִמְּזָרָח לְמַעֲרָב". כְּלוּמֹר, שֶׁלְדַעַתוֹ יֵשׁ לְהַנִּיחַ אֶת הַחֲנוּכָּה בְּדְרוֹם, אֲלֵא שְׁחִזִּית הַחֲנוּכָּה תִּהְיֶה מוֹל הַצָּפוֹן כֵּךְ שֶׁשְׂמִדְמִלֵּק אֶת הַנְּרוֹת תִּהְיֶה הַהִדְלָקָה בֵּין מִזְרָח לְמַעֲרָב.

החנוכה לצד דרום, ומדליק ממזרח למערב (בבית הכנסת)

יֵשׁ אֹמֵרִים שֶׁלֹּא פּוֹסְקִים כְּדַעַת הַרְמְב"ם, אֲלֵא כְּדַעַת הָרַבֵּא"ד שֶׁמְדַלֵּקִים בֵּין מִזְרָח לְמַעֲרָב וְסִדֵּר הַהִדְלָקָה יִהְיֶה כְּדַלְהֵן: גַּם לְדַעַת הָרַבֵּא"ד יֵשׁ לְדַעַת שֶׁלֹּא בְּכָל מִצַּב מְדַלֵּק בֵּין מִזְרָח לְמַעֲרָב, אֲלֵא בְּאוֹפֵן שֶׁהַחֲלוֹן שֶׁל בֵּית הַכִּנְסֶת פּוֹנֶה לְצַד דְרוֹם, וְזֹאת מְנִיחִים אֶת הַחֲנוּכָּה בְּצַד דְרוֹם, וּפְנֵי הַמְּדַלֵּק כְּלָפֵי הַדְרוֹם בְּשַׁעֲשֵׂה הַהִדְלָקָה, וְזֹאת מְנִיחִים בְּנֵר הַיָּמִנִי בְּיוֹתֵר שֶׁהוּא לְצַד מַעֲרָב שֶׁל הַחֲנוּכָּה, שֶׁכֵּן הִיא מוֹנַחַת בֵּין מִזְרָח לְמַעֲרָב; וְכֵךְ מְדַלֵּק וְהוֹלֵךְ כֹּל לֵילָה אֶת הַנֵּר הַמְּזוּרָחִי וּמִמְשִׁיךְ לַהֲדַלֵּק אֶת הַנֵּר הַמַּעֲרָבִי אֲלֵיו, עַד שֶׁבְּלֵילָה הָאַחֲרוֹן מְדַלֵּק אֶת הַנֵּר הַמְּזוּרָחִי בְּיוֹתֵר, וּמִמְשִׁיךְ לַהֲדַלֵּק לְצַד מַעֲרָב אֶת כֹּל שֹׂאֵר הַנְּרוֹת.

הדלקה בבהכני"ס פעמים ממזרח למערב ופעמים ממערב למזרח (תלוי איך הניחו את החנוכה)

בְּעֵינֵינוּ מִקּוֹם עוֹמְדֵינוּ שֶׁל הַמְּדַלֵּק בְּבֵית הַכִּנְסֶת, כּוֹתֵב הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה שְׁנֵי פְּסָכִים. בְּמִקּוֹם אֶחָד כּוֹתֵב הַמִּי"ט וְזוּ"ל: (מ"ב תרע"א ס"ק מ"ג) "וְהַמְּדַלֵּק עוֹמֵד אַחֲרָיו לְדְרוֹם וּפְנֵינוּ לְצָפוֹן". וְאֵילוֹ בְּמִקּוֹם אַחֵר כּוֹתֵב הַפּוֹךְ שִׁיְהִי פְּנֵינוּ לְדְרוֹם וְאַחֲרָיו לְצָפוֹן, וְזוּ"ל: (בִּאֵה"ל תרע"ו ד"ה כֹּד לְהַפְנוֹת) "וְאֵילוֹ, צִרִיךְ לְעוֹמֵד אַחֲרָיו לְצָפוֹן וּפְנֵינוּ לְדְרוֹם". וּבִאֲוֹר הַדְּבָרִים הוּא כְּדַלְהֵן: אִם בְּבֵית הַכִּנְסֶת אֵין חֲלוֹן הַפּוֹנֶה לְחוּץ, וְאֵין מִקּוֹם לְהַנִּיחָה כְּלָפֵי הוֹלְכֵי הָרֵגֶל, אֲלֵא מְנִיחִים אוֹתָהּ עַל גְּבֵי הַתֵּבָה - צִרִיךְ לְהַנִּיחָה בְּאוֹפֵן שֶׁהַמְּדַלֵּק עוֹמֵד כְּשֶׁפְּנֵינוּ לְצָפוֹן, וְהוּא מְדַלֵּק אֶת הַנְּרוֹת בֵּין מִזְרָח לְמַעֲרָב; בְּלֵילָה הָרֵאשׁוֹן הוּא מְדַלֵּק אֶת הַנֵּר הַיָּמִנִי שְׁלוֹ, וּבְלֵילָה שֵׁנִי מִתְחִיל מִהֲנֵר הַשְּׂמָאֵלִי וּמִמְשִׁיךְ כְּלָפֵי יָמִין, וְכֵךְ מְדַלֵּק וְהוֹלֵךְ בְּכֹל לֵילָה עַד שֶׁבְּלֵילָה אַחֲרוֹן מִתְחִיל מִמַּעֲרָב שֶׁהוּא הַצֵּד הַיָּמִנִי שְׂמָאֵלִי, וְעַד הַנֵּר הַיָּמִנִי יוֹתֵר שֶׁהוּא בְּמִזְרָח. אֲבָל בְּמִידָה וְהַחֲנוּכָּה עוֹמֵדֶת בְּאוֹפֵן שֶׁהַמְּדַלֵּק עוֹמֵד כְּשֶׁפְּנֵינוּ כְּלָפֵי דְרוֹם, אִזְ חוּרָה הִדִּין הַלֵּוִיִּם כְּבָכֵל בֵּית כִּנְסֶת שֶׁמְדַלֵּק בֵּין מִזְרָח לְמַעֲרָב, כְּלוּמֹר שֶׁהֵנָּה הָרֵאשׁוֹן יִהְיֶה הַשְּׂמָאֵלִי יוֹתֵר שֶׁהוּא כְּלָפֵי הַמַּעֲרָב וְהוֹלֵךְ כְּלָפֵי מִזְרָח בְּאוֹפֵן שֶׁבְּלֵילָה אַחֲרוֹן מִתְחִיל בְּנֵר הַיָּמִנִי בְּיוֹתֵר וְהוֹלֵךְ וּמְדַלֵּק כְּלָפֵי שְׂמָאֵל לְצַד מַעֲרָב.

כיצד יש לנהוג למעשה בבית הכנסת

הַיּוֹצֵא לִנוּ מֵהַנִּי"ל שְׁמִי שֶׁמְדַלֵּק מִצַּד מִזְרָח לְמַעֲרָב, אוֹ שֶׁמְדַלֵּק מִצָּפוֹן לְדְרוֹם, יֵשׁ לְכָל אֶחָד עַל מִי לְסַמּוֹךְ, אוֹ דַעַת הָרַבֵּא"ד אוֹ דַעַת הַרְמְב"ם, וְכֹל אֶחָד יִנְהַג וְיִדְלִיק כְּמִנְהֻגוֹ. וְאִם אֵין מִנְהַג קְבוּעַ בְּאוֹתוֹ בֵּית הַכִּנְסֶת, יִדְלִיקוּ מִצָּפוֹן לְדְרוֹם. בְּהִדְלָקָה שֶׁמְדַלֵּקִים בְּכוֹתֵל הַמַּעֲרָבִי בְרוֹם עִם מִדֵּי שָׁנָה, אֵין מִקּוֹם מִיּוֹחַד הֵיכָן לְהַעֲמִיד אֶת הַחֲנוּכָּה, עַל כֵּן מִי שֶׁשֵּׁם לֵב יִרְאֶה שֶׁהַנְּרוֹת לֹא מְסוּדָרוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁמְדַלֵּק מִמְּזָרָח לְמַעֲרָב, אֲלֵא מִצָּפוֹן לְדְרוֹם, וְהִטַּעַם הוּא מִשּׁוֹם שֶׁאֵין לְחֲנוּכָּה שֶׁל הַכוֹתֵל מִקּוֹם מִיּוֹחַד. יֵשׁ לְדַעַת שֶׁאֵין סֵדֶר הַהִדְלָקָה כְּפִי שֶׁפִּרְטוּנוּ מַעֲכָבָה, אֲלֵא בְּכָל מִקּוֹם יִדְלִיקוּ כְּפִי שֶׁנִּהְיָ, שִׁאֵין הַהִדְלָקָה בְּבֵית הַכִּנְסֶת אֲלֵא מִשּׁוֹם פְּרָסוּמִי נִיטָא.



קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל



יושב - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל



האם לומר הנרות הללו אחרי גמר הדלקה או אחרי נר אחד

יש שתי דעות בדבר זה. יש מי שאומר שאחרי שמברך את שלושת הברכות, והדליק לכל הפחות נר אחד שזה עיקר המצוה, וכל השאר זה רק תוספות בעלמא והידורים בעלמא, על כן יוכל לומר הנרות הללו מייד אחרי שהדליק את הנר הראשון. אבל יש מי שאומר שאין זה מתאים לעשות שני דברים בבת אחת, שאומר 'הנרות הללו' בשעה שמתעסק בהדלקת שאר נרות, על כן לדעתו אין לומר הנרות הללו רק אחרי שגמר להדליק את כל הנרות כולם. ה'כף החיים' והמ"ב הביאו את שתי הדעות. מִן כּוֹתֵב וז"ל: (תרע"ו ס"ד) "אחר שהדליק, אומר הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות". וכתוב על זה המשנה ברורה, (סק"ח) "אחר שהדליק וכו' - אחר שהדליק נר הראשון שהוא העיקר אומר הנרות הללו ויגמור ההדלקות בעוד שאומר הנרות וכו' ובנוסף הנרות יש ל"ו תיבות נגד הנרות של חנוכה מלבד אלו שני תיבות הנרות הללו כלומר הנרות הללו הם ל"ו עכ"ל רש"י [ובשני תיבות הנרות הללו יש ח' אותיות רמז לח' ימי חנוכה] ומ"מ מי שנהג לומר הנרות הללו לאחר שהדליק הכל נמי שפיר דמי [פמ"ג]. דעת רבנו זלמן בשו"ע שלו שרק אחרי שגמר להדליק את כל הנרות יאמר הנרות הללו, ויש מי שאומר שיוכל לומר אחרי הדלקת נר אחד. למעשה, אין נ"מ בזה, אלא מי שנהג לומר אחרי שגמר להדליק את כל הנרות, יש לו על מי לסמוך וימשיך במנהגו, ומי שאומר אחרי שהדליק נר אחד גם יש לו על מי לסמוך ויוכל להמשיך כך כמנהגו. ואפילו אם בלילה אחד יאמר אחרי גמר הדלקת כל הנרות, ובלילה שני יאמר אחרי הדלקת נר אחד, לית לך בה, ויוכל לעשות כן.

שלא לדבר דברים בטלים עד שגמר להדליק

יש לזהר מאוד שלא לדבר דברים בטלים שאינם מעניין ההדלקה כלל עד שיגמור את כל דבר ההדלקה. ואפילו אם בירך שלש ברכות, וביקש מבני ביתו שיסגרו לו את החלון ואמר בשביל זה רק את המלה 'חלון' ותו לא, הרי שבכוחו לבטלה. אבל אם הדליק וכו' נר אחד בלבד, כבר סגי כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. ואם כוונתו היתה לצורך המצוה, כגון שרצה לסגור את החלון לא משום שקר לו בעלמא, אלא משום שחשש שמא יהיה רוח ויכבה את הנרות, גם אם אמר 'תסגרו את החלון בבקשה משום שיש רוח ואני חושש שמא יתכבו הנרות' וכדומה, לית לן בה ואין ברכותיו לבטלה. עוד בענייני הפסק, אם אדם הדליק ונכבה לו הגפרור טרם הספיק להדליק, הטוב הוא שילך בעצמו להביא גפרור אחר כדי שלא יכנס לדיבורים מיותרים, ואם אין לו בררה, יוכל לבקש מבני ביתו שיביאו לו גפרור ואין בזה הפסק משום שהכל מעניין ההדלקה, ובלבד שישגיח שלא לדבר דברים אחרים כלל. ולכתחילה ידאג להכין לעצמו את כל צרכי ההדלקה כדי שלא יצטרך לדבר בשום עניין כלל.

נוסח הברכות

להדליק

יש אומרים שהנוסח של הברכה הוא 'להדליק נר של חנוכה'. ויש אומרים שהנוסח הוא 'להדליק נר שלחנכה' באופן שמחבר את היש' למלה חנוכה ואומר אותה במלה אחת (דעת הרמב"ם והשלי"ה. וז"ל הרמב"ם [הל' חנוכה פ"ג ה"ד] והמדליק אותה בלילה הראשון מברך שלש ברכות ואלו הן: בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר שלחנכה). ויש אומרים שהנוסח הוא 'להדליק נר חנוכה'. וזאת יש לדעת, שבכל נוסח שיברך יצא ידי חובה, אלא שהאר"י הקדוש אמר שהנוסח הוא להדליק נר חנוכה, וטעמו משום שיש שם קדוש שיוצא מר"ת של ג' פשוטו ח' כחה ל'ה' (נח"ל), וזה יוצא מר"ת של להדליק נר חנוכה. ושם זה טוב הוא, ומומלץ לכל אחד לקחת אותו לעצמו, מה עוד שיש לזה משמעות בחנוכה שנפשו חכתה לישועת ה' בזמן הגזירות הקשות של היוונים. ועל כל פנים יצא בכל נוסח שיאמר.

ב. והנה, אע"פ שמשמעת מדברי המ"ב הנ"ל שלא יוכל שוב לברך לכאורה שום ברכה, הוא עצמו כותב במקום אחר כדעת ה'בן איש חי' והרעק"א וז"ל: (שם סק"ד) "קודם שיתחיל להדליק - דבעינן שיהיו הברכות עובר לעשייתן. הדליק נר חנוכה ושכח לברך על הדלקתה ורק קודם שהדליק כולן נזכר דעדיין לא בירך יש לו לברך כל הברכות [ת' רע"א מ"ת ס"ג] עוד כתב שאם נזכר לאחר שהדליק כולם אין לו לברך ברכת להדליק רק ברכת שעשה נסים וכן ברכת שהחיינו יש לו לברך" עכ"ל. ואין סתירה זו מוכחת, שניתן לומר שהמ"ב לעיל דבר על ברכת 'להדליק' והמ"ב כאן דבר על ברכת שעשה נסים ושהחיינו.

ג. ובאמת, על עצם הדין יש תימה, למה שונה מצות הדלקת נרות חנוכה משאר מצוות, שאע"פ שלא בירכו בלילה הראשון יש עדיין שהות לברך בשאר לילות, והלוא בשאר מצוות - למשל במצות נטילת לולב שצריך לברך בלילה הראשון - אם לא בירך לא יוכל לברך שוב בשאר לילות, (וכן הדין אם לא בירך שהחיינו על בגד חדש או על פרי חדש, לא יוכל לברך לכשיזכור ועוד כהנה). ומיהו על פי הביאור הנ"ל בדברי רש"י לא קשה מידי, שאת זה בעצם בא רש"י ליישב, לפי שמעיקר הדין היינו צריכים לברך בכל לילה על הנס גם ברכת שהחיינו, ורק בגלל שעל חיות שבמצוה מברכים רק פעם אחת בשנה, על כן לא מברכים שהחיינו בכל לילה ולילה; ומיהו לא יורד הדין, שאם שכח לברך בלילה הראשון שהחיינו, יצטרך לברך שהחיינו בלילה אחר לכשיזכור, שכן מעיקר הדין היה צריך לברך גם בכל לילה ולילה אילו לא הסברה של רש"י.

חיוב ידיעת הברכות

ובאמת, יש לדעת שלפני כל ברכה שמוציאים מהפה יש ללמוד אותה היטב, למשל כשבאים לאכול פרי, יש לדעת קודם את ברכתו כדי שלא להכנס לספק ברכות לבטלה (ועל כן לא יסמוך על דיעבד כגון על ברכת 'שהכל' שפוטרת את כל הברכות כולם); הוא הדין גם לפני שבא להדליק נרות חנוכה שצריך לדעת מה עליו לברך ויכין את עצמו לפני לילה ראשונה שלא ישכח לברך ברכת שהחיינו, כדי שלא להכנס לספקות ולמחלוקות מה עליו לברך ואימתי נזכר וכדומה. אבל אם באמת מתוך התלהבות ושמחה של מצוה אמר ליחבתי ואצה לו הדרך להדליק טרם הספיק לברך שום ברכה, הדין הוא שלא יוכל לברך יותר ברכת 'להדליק', אבל יוכל לברך ברכת שעשה נסים ושהחיינו. וכבר אמרנו שאם הוא עסוק עדיין במצוה של ההדלקה, יוכל לברך את ברכת שעשה נסים.

עד חצי שעה אחרי ההדלקה יוכל לברך שעה נסים (או עד שתכלה רגל מן השוק)

בעניין הסמיכות להדלקה, בכדי שיחשב שהוא עסוק עדיין בהדלקה, יש אומרים שהני מילי דוקא אם נזכר תוך חצי שעה, וטעמם הוא משום שלא גרע מרואה, וכיון שהדין הוא שאם אדם רואה את הנר אחרי חצי שעה, לא יוכל לברך, משמע שסמיכות של הדלקה לענין ברכת שעשה נסים הוא חצי שעה, ואם כן גם המדליק עצמו יוכל לברך תוך חצי שעה, ואחרי חצי שעה לא יוכל לברך. (ובשכונה סואנת שיש הולכי רגל גם אחרי חצי שעה ש"ד, שאז עדיין זמנה מיחשב). ואם עבר זמן זה, אז יברך למחר בלילה, ויעשה לעצמו סימן שיזכור בשעה שמברך שהוא חייב עדיין בברכת שהחיינו, כדי שלא ישכח שוב.

מה מברך לפני ההדלקה?

יש אומרים שיש להדליק את הנר מיד בסיימו לברך להדליק נר חנוכה, שאז חשיב עובר לעשייתו, ואחר כך יוכל לברך שעה נסים ושהחיינו. ויש מי שאומר שיש לברך קודם את שלושת הברכות (להדליק, שעשה נסים ושהחיינו בלילה ראשון) ואחר כך מדליק. הא למה הדבר דומה, למוצאי שבת, שמברך בורא פרי הגפן על היין ועדיין לא שותה מהכוס, ואחר כך מברך על הבשמים ועל האש, ואחר כך שותה (גם בקידוש הלילה הדין כן) - הוא הדין כאן שלאותו המאן דאמר יש לו לברך את כל הברכות ואחר כך להדליק, והיינו טעמא משום שכשיש כמה ברכות על מצוה אחת, נחשבות לו כל הברכות לברכה אחת. ואמנם, יש מחכמי הקבלה שהיו מדליקים מייד אחרי ברכת להדליק, אבל ה'בן איש חי' לא הביא מנהג זה, ורק מי שרגיל בקבלה ובכוונות יוכל לעשות כן, ולא כל אחד מסוגל לזה.



קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל



יושב - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל



אחת לכם ולגר הגר חוקת עולם לדורותיכם ככם כגר יהיה לפני יי. תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם. ודע כי אבותינו שיצאו ממצרים רובם עובדי ע"ז היו במצרים נתרבו בגוים ולמדו מעשיהם עד ששלח הקב"ה משה רבינו ע"ה רבן של כל הנביאים והבדילנו מן העמים והכניסנו תחת כנפי השכינה לנו ולכל הגרים ושם לכולנו חוקה אחת.

ואל יהא יחוסך קל בעיניך אם אנו מתיחסים לאברהם יצחק ויעקב אתה מתיחס למי שאמר והיה העולם. וכך מפורש בישיעה (ישעי' מ"ד ה') 'זה יאמר לי יי אני זה יקרא בשם יעקב וגו'. וכל מה שאמרנו לך בענין הברכות שלא תשנה כבר ראינו לזה ממסכת בכורים (פ"א מ"ד), עיי"ש בפ"י המשניות וז"ל 'ומפני זה יכול גר לומר וכו' לפי שאברהם היה אב לכל העולם לפי שהוא למדס אמונה'. תמן תנינן, הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע יי לאבותינו לתת לנו. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר א-לקינו וא-לקי אבות ישראל. וכשהוא מתפלל בבית הכנסת אומר א-לקינו וא-לקי אבותינו [א-לקי אבותיכם (כ"י)] זהו סתם משנה. והיא לר' מאיר ואינה הלכה (ה' בכורים פ"ד ה"ג) הגר מביא וקורא שנה לאברהם אב המון גוים נתתיך הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי שכינה ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את הארץ אלא כמו שנתפרש בירושלמי בכורים שם הובא ברדב"ז לה' בכורים ובכ"מ שם, ועי' ספר המצות (מ"ע ס"י ר"ז) תמן אמרין תני בשם ר' יהודה גר עצמו מביא וקורא מאי טעמיה כי אב המון גוים נתתיך לשעבר היית אב היה אב לאדם מכאן ואילך, ת [כ"ב] לאברהם מיכאן ואילך אב לכל הבריות. ר' יהושע בן לוי אמר הלכה כר' יהודה. אתא עובדא קמיה דר' אבהו והורי כר' יהודה. הנה נתברר לך שיש לך לומר אשר נשבע יי לאבותינו לתת לנו. ושאברהם אב לך ולנו ולכל הצדיקים הנלווים אליו, כך הנוסח בתש"ו הרשב"א, א"ן ללכת בדרכיו והוא הדין לשאר הברכות והתפלות שלא תשנה כלום. וכתב משה ב"ר מימון זצ"ל ע"ד התשובה עי' ווערטליימר גנזי ירושלים ח"ב עמ' ז', עפנשטיין עי' מ"ד עכ"ל הטהור. גם בענין אמירת הנרות הללו קודש הם יוכל הגר לומר ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה.

הכונה בנוסח של הנרות הללו

באמרנו את המלים שעשית לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה, צריכים לכוין בזה שאנחנו ההמשכיות של דור החשמונאים, ואנחנו הולכים ומוסיפים בכל דרכינו עוד מצוות ועוד מעשים טובים, ובזה מודים להקב"ה על הנסים שעשה לנו, וכי מטרתו היתה לאפשר לעם ישראל לשרוד מול תופעות היוונים וההתייונות, והנה אנחנו עומדים במשימה ולא עוזבים את דרכו בשום שלב ובשום פנים.

מזמורים שאומרים אחרי ההדלקה

יש נוהגים לומר מזמורים אחרי שמדליקים את הנרות, יש הנוהגים לומר עשרה מזמורי תהלים, ויש אומרים ארוממך ה' כי דליתני, ויש אומרים את המזמור של למנצח בצורת המנוחה, ויש אומרים שבע פעמים 'יהי נועם ה' א-לקינו עלינו' עם מזמור יושב בסתר עליון ויש בזה סגולה, וכל אחד ינהג כמנהגו. היו אומרים על הרבנים הקודמים, שהיו מדליקים נרות היו ממתניין חצי שעה, ויש שהיו ממתניין חמשים מינוטין, כלומר 50 דקות. גם בזה כל אחד ינהג כמנהג אבותיו, והעיקר היה שאותם הרבנים היו יושבים ומסתכלים על הנרות כל אותם השלשים או החמשים דקות שהחנכיה דלקה. ואין בזה הנאה מהנרות והרי אסור להשתמש בהם כלל, אלא היו מסתכלים בנרות לא כדי לקרוא לאורם וכד' אלא כדי להתבונן בנסים שעשה הקב"ה עד שהדליקו בחזרה את הנרות במנוחה בבית המקדש אחרי תקופה כל כך קשה של התנתקות, ויש בזה חיזוק גדול ולקחת מוסר, וגם תוספת יראת שמים טהורה.

נוסח 'הנרות הללו'

בכל הנוסחאות של 'הנרות הללו' תמצא שיש ה' ל"ח תבות. למעשה, ל"ח תבות אלו הם כנגד ל"ו תבות של ל"ו נרות של מצוה שמדליקים במשך שמונת ימי החג, ועוד שתי נרות כנגד שמונת הימים. ודבר זה רמז בפסוק (ישעי' פ"ו ב) 'שְׁכָפִים עֲמָדִים מְפַעֵל לִי', והם ל"ו הנרות מצוה חוץ

שעשה נסים כתוב בבן איש חי, בכף החיים ובמשנה ברורה, שהנוסח של ברכת שעשה נסים הוא 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ללא וא"ו, שלא יאמרו בימים ההם ובזמן הזה.

שהחיינו

רגילות ברכת שהחיינו היא לומר 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לְזִמְנָה' 'הז' כאשר ה' מנוקד בפתח. אבל המ"ב כותב שיש לברך 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לְזִמְנָה' 'הז' כאשר ה' מנוקד בחיריק. (וז"ל המ"ב סק"א) והגיענו לְזִמְנָה 'הז' המ"ב בחיריק ולא בפתח"ח. ואני חשבתי לעצמי שבקרב עדות אשכנז פוסקים כדעת המשנה ברורה ורגילים לומר 'לְזִמְנָה' 'הז', אך עיינתי וראיתי בכל הסיידורים של חכמי אשכנז שהניקוד הוא בפתח"ח. ועל כן, מי שרוצה לברך כמו פסקו של המשנה ברורה לית לן בה, והעיקר להבין את כוונת הברכה ולהודות לה' שהגיע אותנו לְזִמְנָה 'הז'.

אם גר יכול לומר שעשית לאבותינו בימים ההם

יש במשנה דין לגבי גר שנתגייר שלא יכול לקרוא 'ארמי אובד אבי וכו' בהבאת הביכורים, שכן הוא לא יכול לומר 'לאבותינו' וז"ל המשנה: (ביכורים פ"א מ"ד) 'אלו מביאין ולא קורין - הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו ואם היתה אמו מישראל מביא וקורא'. והמשנה מדמה את זה לגר שמתפלל אם יוכל לומר בתפלה א-לקינו וא-לקי אבותינו, שלא יאמר כן בתפלתו אלא יאמר א-לקי אבות ישראל. וז"ל המשנה (שם) 'וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר א-לקי אבות ישראל וכשהוא בבית הכנסת אומר א-לקי אבותיכם ואם היתה אמו מישראל אומר א-לקי אבותינו'.

הרמב"ם משיב באריכות לגר ששאלו כיצד עליו להתפלל, וענה לו בתוקף שעליו להתפלל ככל אזור מישראל ולומר את כל הנוסחאות שיש בהם שייכות לעם ישראל במקור וז"ל: (שו"ת הרמב"ם סי' רצ"ג) "אמר משה ב"ר מימון מבני גלות ירושלים אשר בספרד זצ"ל. הגיע אלינו שאלות מרנא ורבנא עובדיה המשכיל המבין גר הצדק ישלם יי פעלו ותהי משכרתו שלימה מעם ה' א-לקי ישראל אשר בא לחסות תחת כנפיו. שאלת על עסקי הברכות והתפלות בין לבין עצמך או אם תתפלל בצבור היש לך לומר א-לקינו וא-לקי אבותינו ואשר קדשנו במצותיו וצונו ואשר הבדילנו ואשר בחר בנו ושהנחת את אבותינו ושהוצאתנו מארץ מצרים ושעשה נסים לאבותינו וכל כיוצא באלה הענינים. יש לך לומר הכל כתקנם ואל תשנה דבר אלא כמו שיתפלל ויברך כל אזור מישראל כך ראוי לך לברך ולהתפלל בין שהתפללת יחידי בין שהיית שליח צבור. ועיקר הדבר שאברהם אבינו הוא שלמד כל העם והשכיל והודיעם דת האמת וייחודו של הקב"ה ובעט בע"ז והפר עבודתה והכניס רבים תחת כנפי השכינה ולמדס והורם וצוה בניו ובני ביתו אחריו לשמור דרך ה' כמו שכת' בתורה (בראשית י"ח י"ט) 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה' וגו'.

לפיכך כל מי שיתגייר עד סוף כל הדורות וכל המיחד שמו של הקב"ה כמו שהוא כתוב בתורה תלמידו של אברהם אבינו ע"ה ובניו ביתו הם כולם, והוא החזיר אותם למוטב כשם שהחזיר את אנשי דורו בפיו ובלמודו, כך החזיר כל העתידים להתגייר בצואתו שצוה את בניו ואת בני ביתו אחריו. נמצא אברהם אבינו ע"ה הוא אב לזרעו הכשרים ההולכים בדרכיו ואב לתלמידיו וכל גר שיתגייר. לפיכך יש לך לאמר א-לקינו וא-לקי אבותינו שאברהם ע"ה הוא אביך ויש לך לומר שהנחת את אבותינו שלאברהם נתנה הארץ ש' (בראשית י"ג י"ז, א"ן) 'קום תהלך בארץ לארצה ולרחבה כי לך אתננה'. אבל שהוצאתנו ממצרים או שעשית נסים לאבותינו אם רצית לשנות ולומר שהוצאת את ישראל ממצרים ושעשית נסים עם ישראל אומר. ואם לא שנית אין בכך הפסד כלום מאחר שנכנסת תחת כנפי השכינה ונלוית אליו אין כאן הפרש בינינו ובינך. וכל הנסים שנעשו כאלו לנו ולך נעשו. הרי הוא אומר בישיעה (ישעי' נ"ו ג') 'ואל יאמר בן הנכר הנולה אל ה' לאמר הבדל הבדילני ה' מעל עמו' וגו', אין שום הפרש כלל בינינו ובינך לכל דבר. ודאי יש לך לברך אשר בחר בנו ואשר נתן לנו ואשר הנחילנו ואשר הבדילנו. שכבר בחר בך הבורא יתעלה והבדילך מן האומות ונתן לך התורה שהתורה לנו ולגרים ש' (במדבר ט"ו ט"ו) 'הקהל חוקה



קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



יושב - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שיטת הגאון

שיטה שלישית, היא דעתו של הגאון מוילנא, ובדעתו נחלקו האחרונים. וז"ל של הגאון: "ויברך על הנוסף אין לו טעם וריח שזה אינו רק מהדרין מן המהדרין, ויניח עיקר המצוה ויברך על הרשות?". כלומר, שלדעתו אין להדליק את המהדרין ויעזוב את העיקר? ועל זה אומר הגאון, שהעיקר שיתחיל בנר הסמוך לפתח, ולא משנה איפה עומד, ולהיכן פונה. וטעמו משום שהנר של המצוה הוא הנר הקרוב לפתח, ועל כן גם אם הוא עומד מימין או משמאל, אין בזה הבדל לגבי הנר שבו יתחיל את ההדלקה.

למעשה נוהגים כדעת השולחן ערוך, (אם הדליק כמו כל שיטה יצא ידי חובתו).

אומר הערוך השולחן, (ולא ראה אותו מועדים בהלכה), וראיתי מי שכתב שאין בזה טעם (הכוונה לשיטתו של הגאון מוילנא) שזה אינו רק מהדרין מן המהדרין, ולא יניח את העיקר בשביל ההידור, ועל כן ידליק לעולם הנר הסמוך לפתח. וכותב על זה הערוך השולחן שלא מבין את דבריו, ולדעתו זה היה שייך אילו היה מדליק נר אחד, אבל כעת שמדליק נר שני שפיר הוי שהנר הנוסף הוא העיקר. והכוונה בדבריו היא, שאין לומר שהנר הסמוך לפתח הוא העיקר והשאר הוא המהדרין, אלא כיון שקבעו להדליק עוד נר בכל לילה, חשיב אותו הנר הנוסף לנר שהוא עיקר והשאר נעשה מהדרין. ומשמע מדבריו של רבינו זלמן שהוא כהבית יוסף. והצמח צדק מביא פירוש של ה"ט"ז שסובר כדעת מנהג אוסטרין. והעיקר הוא לדעת כמו שכתב המשנה ברורה שיכול להדליק איך שרוצה ומה שלא יעשה יצא ידי חובתו. ואומר הערוך השולחן, שהעיקר כדברי הבית יוסף, ולמעשה כך עושים, וכך אומר האר"י הקדוש, וכך פוסק הבן איש חי, וכך הרמ"א כותב שהמהרי"ל בנר מצוה, ועל כן הדרך הטובה ביותר כמו השו"ע, שאין שום נ"מ איפה הנר עומד, אלא הכל תלוי באדם, שידליק את הנר השמאלי ופונה לימין. ואם רוצה לצאת ידי חובת דעתו של הגאון מוילנא, יכול לחשוב בדעתו שזהו הנר העיקרי, וממנו מתחילים למרות שהוא לא סמוך לפתח. ועוד יש לדעת שאין שום אכפתיות במה שברחוב רואים את סדר ההדלקה הפוך ממה שהמדליק סידר.

אם יש לו רק נר אחד, ידליק את החובה ולא את ההידור

כל לילה בנרות חנוכה הולך ומוסיף, כדעת בית הלל. וכל זה לכתחילה. אם אדם נמצא במקום בודד, ואין לו נרות בכמות מספקת לכל הלילות, אלא כעיקר הדין ואם ידליק את ההידור בלילות הראשונות, ייגמרו לו אחרי שלשה ימים וכדומה. למשל, אם יש לו שמונה נרות, ובלילה הראשון מדליק אחד, ובלילה השני שניים ובלילה השלישי שלושה, כבר אין לו מספיק ללילה הרביעי. כמו כן הוא מתלבט האם להשאיר את הנרות המיותרים לשבת... העיקר למעשה שידליק נר אחד בלבד ויצא ידי חובתו בעיקר ללא ההידור. גם בליל שבת הדין כן, שאם יש לו נר אחד בלבד, ידליק נר אחד, ולא יותר שזהו עיקר המצוה. גם בליל שבת, אם יש לו רק נר אחד שדולק כשעה וחצי, ידליק אותו ויברך עליו ותו לא.

חשיבות הזכרת שם שמים לשואל בשלום

בפרשת השבוע קראנו שיעקב אהב את יוסף מכל בניו, שזה הולך ומוסיף. וכדאי שבשעה שאדם שואל את חברו בשלומו, שיאמר לו ברוך ה', ויזכיר שם שמים, ובפרט בימים אלו של חנוכה, שיש לנהוג כן לפי שהיתה גזרה מהיוונים שלא יזכירו שם שמים כלל, וצריכים להראות את הנס הגדול שניצלנו מאותם גזרות ויכולים להזכיר שם שמים ללא חשש. ויש כאלו שאמרו שמשנים את התקנה ואת ההיגוי, אבל הרמב"ם אומר שיש לומר שלום באופן מלא. ובימים אלו, התוספת של לימוד תורה וקיום מצוות, בעיקר בימי חנוכה שעשה לנו ה' נסים ונפלאות, זה דבר חשוב מאוד.

שיש ללמוד הלכות חנוכה או עניינים הקשורים לחנוכה בלילות חנוכה

אם אדם לא למד את הלכות חנוכה, שילמד את זה בלילות חנוכה. ואם לא למד את מאורעות מלחמת היוונים ואת נצחון החשמונאים, שילמד בספר יוסיפון בלילות חנוכה. חכמי ספרד הראשונים היו מחזיקים מגילת אנטוכוס, והיו מכריזים אחרי התפלה שילכו לקרוא את המגילה. ובספר

מהשמש שאינו ממניין המצוה. יש אמנם נוסחאות שונות במזמור הזה, יש שרצו לומר שלא להוסיף את המלים 'קדש ה', וכד' אבל טוב לאמץ את הנוסח שיש בו ל"ו תבות, והטעם כנ"ל. (וזהו הנוסח המלא ¹הַנֵּרוֹת *הַלֵּלוּ אֱנַחְנוּ ²מִדְּלִיקִין ³עַל ⁴הַנֵּסִים ⁵וְעַל ⁶הַתְּשׁוּעוֹת ⁷וְעַל ⁸הַנִּפְלְאוֹת ⁹שְׁעִשִּׂית ¹⁰לְאֲבוֹתֵינוּ ¹¹עַל ¹²יְדֵי ¹³כְּהֵנִיךְ ¹⁴הַקְּדוֹשִׁים ¹⁵וְכָל ¹⁶שְׁמוֹנֶת ¹⁷יָמֵי ¹⁸חֲנֻכָּה ¹⁹הַנֵּרוֹת ²⁰הַלֵּלוּ ²¹הַקֹּדֶשׁ ²²אֵין ²³לָנוּ ²⁴רְשׁוֹת ²⁵לְהַשְׁתַּמֵּשׁ ²⁶בָּהֶם ²⁷אֶלָּא ²⁸לְרִאיוֹתָם ²⁹בְּלִבָּד ³⁰כְּדִי ³¹לְהוֹדוֹת ³²לְשִׁמְךָ ³³עַל ³⁴נִסֶּיךָ ³⁵וְנִפְלְאוֹתֶיךָ ³⁶וְיִשְׁעוֹתֶיךָ").

סדר הדלקת הנר בבית

כיוון הדלקת הנרות בבית

מִן כּוֹתֵב בְּשׁוּ"ע וז"ל: (תרע"ו ס"ה) "יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימני, ובליל ב' כשיוסף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאלי, כדי להפנות לימין; וכן בליל ג' כשיוסף עוד אחר סמוך לשני נרות הראשונות, יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה, ואח"כ יפנה לצד ימין, וכן בכל לילה; נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס". ביאור דעת מרן, שאין הבדל אם מניח את החנוכיה מימין הדלת או משמאלה, תמיד יצטרך להדליק החל מהנר הימני בלילה הראשון, ובשאר הלילות יתחיל מהשמאלי ביותר ויפנה לכיוון ימין. אמנם בדרך כלל, נוהגים להניח את החנוכיה משמאל לדלת כדי שיהיה מוקף במצוות, כיון שיש את המזוזה מימין, ובאופן זה יהיה לו את המזוזה מימין ואת החנוכיה משמאל, ומוסיף ה'בן איש חי' שגם יש לו ציצית לגופו, הרי צמ"ח (ציצית מזוזה חנוכיה).

טעם להדלקה לכיוון ימין

הבית יוסף כותב שדעת המהר"י קולון כדעת המרדכי שהכלל הוא שכאשר פניו מול החנוכיה, מדליק את הנר הימני שלו, ובלילה שניה את הנר השמאלי אליו כך שפונה לימין, ובלילה שלישית מדליק את השמאלי ביותר, ואחר כך מדליק את הימני אליו שהוא עדיין שמאלי לשלישי, וגומר מימין את הנר האחרון, ועל כך זה הדרך בכל לילה ולילה. והטעם הוא משום שבכל לילה ולילה נתוסף הנס ונתעצם מימין, ועל כן יש לעשות כסדר הזה. ויצא שאת הנר הימני ביותר ילדיק שמונה פעמים במשך שמונת הימים, והנר השמאלי לו שהתחיל להדליקו בלילה שני יודלק שבע פעמים סך הכל במשך שמונת הימים, וכך הלאה עד שהנר השמאלי ביותר יודלק רק פעם אחת בלילה השמיני ותו לא.

בכל פנייתך פנה לימין

חז"ל אמרו שכל פנייתך הם לימין, והשאלה האם הכוונה היא שמתחיל משמאל והולך לימין, או שמא מתחיל מימין והולך לשמאל? על זה כותב בבית יוסף וכך פסק בשולחן ערוך שהכוונה בזה הוא שתמיד יפנה לכיוון ימין, שיש בזה תוספת נס, וממילא יצטרך לשם כך להדליק את הנר השמאלי ביותר וימשיך את כיוון ההדלקה לימין, (וזה להבדיל אין סוף הבדלות כמו הכתב הלועזי שכותבים אותה החל משמאל וממשיכים אותו לכיוון ימין. ודבר זה פסקוהו הרבה פוסקים ואחרונים וכך פסק גם מרן האר"י ז"ל שכותב את הסדר בדרך זו.

שיטה שניה

יש שיטה נוספת של אוסטרין ופסקוהו הרש"ל והשל"ה והלבוש והט"ז והת"ח, כאשר כל אחד מסבירים אותה בדרך שונה. לדעתם, יש להדליק את הנר היותר ימני, ולפנות לשמאל, וכך כל לילה מדליק את הנר היותר ימני.

¹ שתי מלים אלו לא נחשבות במניין, אלא הם כנגד שמונת הימים, וכמבואר בפנים.



קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל



יושב - תשנ"ח - מאת מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל



תשובת הרב: (מעשרות, ברכה, ועישור מן החיוב על הפטור או מן הפטור על החיוב)

בעניין בית שאן יש שאלה ידועה האם היא בית שאן המקורית והמקראית או שמא בית שאן של ימינו היא עיר אחרת שלקחה את שמה. ידוע שבאזורים נמצאו על הריצפה ה'תוספתא' וה'שערי' המפורסמים, כך שלכל הפחות יש ספק סביר שאולי בית שאן של היום היא בית שאן המקורית.

למעשה, נהגנו תמיד לומר למגדלי בית שאן הנוכחית של היום ולאנשי האזור כולו, להפריש תרומות ומעשרות - אלא שבעניין הברכה על ההפרשות, וכן בעניין נתינת הלוי, [כפי שנהוג בכל טבל גמור שצריכים לתת את המעשר ללוי ולעני ואין אנו פוסקים כאותם האומרים שמחכים עד שיתבע אותם הכהן או הלוי, והרי הלוי צריך להביא הוכחה על יחוסו - ולעני אין ממילא שום בעיה להוכיח את עניו, בפרט שבעצם הבקשה יש מספיק בזיון כדי להוכיח את העניות שלו], יש לתת את הדעת כיון שיש להם דין שונה מכל אזור אחר. גם בעניין הפרשה מגידולי בית שאן על גידולי אזורים אחרים, יש לדעת שיש לזה דין מיוחד.

כפי שהקדמנו, יש באזור בית שאן בכל אופן ספק, וצריכים אנשי בית שאן להזהר ולהשמר שכאשר מקבלים ירקות מאזור הגידולים של אזור, ובד בבד מקבלים ירקות אחרים שגדלים באזור יותר מערבי או מזרחי אליה, שלא יעשו מהגידולים של האזור שלהם על ירקות של אזור אחר, שלא יהיה מעשרות מן החיוב על הפטור או מן הפטור על החיוב, אלא יש לעשר כל ירק וירק בפני עצמו.

ולעניין הברכה, אם הגידולים קרובים יותר לאזור הירדן, יש להפריש בלי ברכה, אבל אם הם מאזור יותר מערבי או מזרחי, יש להפריש בברכה. לגבי בית שאן, קשה לקבוע את גבולותיה, ועל כן יש להם להפריש בלי ברכה. יש בבית שאן אזור שאוספים תמרים לכל האזור, והתמרים של אזורם נתברכו בברכת ארץ זבת חלב ודבש, והם טעימים וטובים - לגבי התרומות שלהם, אנו ממליצים כפי שהמלצנו בשאר הדברים שעליהם לסמן בשעת הברכה את התמרים שיוצאים מאזורם, כך שלא תהיה תקלה ולא יבאו לעשר מתמרים של אזורם על תמרים של אזורים אחרים, אלא יפרישו מניה וביה בלבד.

כתוב בחז"ל שאם יש גן עדן בעולם הזה, הרי שבית שאן היא פתחה של גן עדן. אשריכם אנשי בית שאן שאתם גרים באזור של פתחה של גן עדן.

יהי רצון שנוזה להפריש תרומות ומעשרות כדן וכדת, ושהכהנים יקחו את התרומות והמעשרות שלהם ושיאכלו אותם, ולא רק שיקבלו שמן לשריפה, אלא שיקבלו תרומות ומעשרות לאכילה, ואת השמן שיקבלו גם לאכילה ולסיכה כאשר נוזה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

מעם לועז מביא בסופו הרבה נסים ונפלאות שנעשו לאבותינו על פני כל הדורות, לדוגמה נס טבריה ונס ירושלים, ועוד. גם דברים אלו טוב להוסיף אותם.

בשעה שאומרים על הנסים לאבותינו בתפלה לא מבקשים בפירוש כשם שעשית לאבותינו כך תעשה לנו, אלא מבקשים זאת מבורא עולם ברמז. ויהי רצון שיהיה בעגלא ובזמן קריב.

פינת השאלות

את השאלות מכבד הרב אריה לוי שליט"א מנהל הפרויקט. ערב טוב כבוד הרב, ערב טוב לצופים ולמאזינים. הערב ישאלו את השאלות מנקודת השידור מהעיר אפרת, ולאחר מכן מהעיר בית שאן.

בעניין תפלת הדרך לנוסעים מירושלים לאפרת ובעניין זמן הזריחה והשקיעה באזור אפרת

שאלת המאזין (הרב ינוקא יצחק מבית הכנסת הגדול הספרדי באפרת):
ערב טוב לכבוד הרב ולציבור הקדוש, בשעה טובה התקנו אתמול נקודה לשידור הלוי, ואצלנו יושב אצלנו הציבור הקדוש בבית הכנסת ושמו לשמוע את כבוד הרב, וברוך ה' שהצלחנו להקים את הנקודה על ידי המאמצים של הציבור ושל ארגון נעלה, ויהי רצון שיזכה כבוד הרב להקים תורה ולהאדירה, וברצוני רק לציין שאנחנו היישוב הראשון בכל גוש עציון, ויהי רצון שירבו כמותו. רצינו רק לשאול את כבוד הרב שתי שאלות שנוגעים לאזור שלנו, האם כשנוסעים בכבישים שמירושלים לאפרת ומאפרת לירושלים צריכים לברך תפלת הדרך. ועוד רצינו לדעת האם זמן הדלקת הנרות באפרת כמו ירושלים או כמו תל-אביב. תודה רבה לכבוד הרב.

תשובת הרב:

קודם כל, אתם באפרת מסמלים פרייה ורבייה הן ברוחניות והן בגשמיות, ויהי רצון שיהיה לכם הכל בהצלחה, ושהקב"ה ישמור צאתכם ובואכם מעתה ועד עולם. הדרך הטובה ביותר היא בדרך כלל, שאנשים שרגילים לנסוע כל יום מעיר לעיר וממקום למקום, שיאמרו בתפלת שמונה עשרה של תפלת שחרית לפני שאומרים כי אתה שומע תפלת כל פה, שיאמרו תפלת הדרך, ובזה לכל הדעות הוא טוב ושפיר שכן מותר להוסיף כמה בקשות ותפלות שירצה ללא שום חשש. ואם לא עשה כן, כגון שגר באפרת ועובד באפרת (וכן בכל מקום אחר) והחליט לפני מנחה לנסוע, שיסע ויאמר תפלת הדרך, אלא לא יחתום בשם ומלכות אלא ברוך שומע תפלה.

בעניין השקיעה והזריחה בעיר אפרת. בכל מקום ומקום שונה זריחתו ושקיעתו ממשנהו. בינתיים, כל היישובים שבין חברון לירושלים ינהגו כירושלים שהם קרובים לירושלים. מה שאני ממליץ בכל מקום הוא להעמיד אדם במקום גבוה, באופן קבוע פעם אחת בשבוע כל יום ראשון, ויראה בדיוק אימתי מבצבצת הזריחה ועל פי זה ינהגו כל אותו השבוע, אבל עד אז ינהגו כמו שכתוב בלוחות את זמני השקיעה והזריחה לפי חשבון ירושלים.

ויהי רצון שמירושלים ועד אפרת יפרו וירבו בארץ, ותהיה הדרך סלולה ולא תעלה שוב השאלה האם עליהם לברך תפלת הדרך. ברכה והצלחה.

פינת השאלות

בעניין תרומות ומעשרות על גידולי אזור בית שאן, שאלת המאזין (הרב יוסף בן חמו ר"מ ביישיבת בית שאן):

ערב טוב לכבוד הרב הגאון ולכל הקהל. (ערב טוב ומבורך [הרב]). שאלתנו כאן בבית שאן אם לעניין סדר הפרשת תרומות ומעשרות הלכה למעשה בעניין גידולי בית שאן וסביבתה.

